

חוקרים ממספר אוניברסיטאות: חלוקה להקבצות פוגעת בשוויון

"אנחנו משכפלים את הקיפוח לדור הבא"

מערכת החינוך מנציחה אי-שוויון כבר מכיתה ז', קובעים מספר חוקרים מאוניברסיטאות בן-גוריון, חיפה ומרכז טאוב • באמצעות חלוקה להקבצות, מגמות ומסלולי לימוד, בתי הספר משפיעים על סיכויי התלמידים להשיג תואר אקדמי ועל יכולת ההשתכרות שלהם • ד"ר כרמל בלנק: "אפשר לצמצם את הפערים"

תמר טרבלסי חדד

קיים קשר ברור בין רקע חברתי כלכלי לבין הישגים לימודיים, מדגיש פרופ' יריב פניגור מבית הספר לחינוך באוניברסיטת בן-גוריון. פניגור מקדיש את חייו למחקר של הדרכים בהן מערכת החינוך מסלילה לעוני, והוא אינו היחיד: מספר חוקרים באוניברסיטאות בן-גוריון, חיפה ומרכז טאוב, הגיעו במחקרים שונים למסקנה אחת: מגמות והקבצות הן מתכון לאסון כלכלי.

החוקרים מתריעים כי ההסללה למגמות משפיעה על סיכויי התלמידים להשיג תואר אקדמי והכנסה גבוהה וקוראים לבטל לקיים למידה בכיתות הטרוגניות קטנות, עם תגבור לתלמידים הזקוקים לכך. מהמחקרים עולה בבירור שמי שלמד במסלולים מדעיים הנדסיים טכנולוגיים, הם בעלי הסיכוי הגבוה ביותר להשיג תואר ראשון לפחות. אחריהם, מי שלמדו במסלולי העיוני הרגיל, אחריהם בוגרי המסלול הטכנולוגי הרגיל ובהפך רש ניכר אחריהם, בוגרי המסלול המקצועי. בעלי הסיכויים הנמוכים ביותר להשיג תואר אקדמי הם מי שהוצבו במסלול העיוני המצומצם. מסקנה חשובה שעולה עוד מהמחקרים היא שיש זיקה ברורה בין הרקע החברתי כלכלי של התלמידים לבין מסלול הלימודים שהם לומדים. לדברי פרופ' פניגור, תלמידים מרקע חברתי כלכלי מוחלש מגיעים להישגים נמוכים יותר בממוצע מתלמידים מרקע חזק והם משוכנעים בהקבצות ב"מסלולים נמוכים".

לדבריו, למרות שלכאורה קיים היגיון פדגוגי בשימוש בהקבצות ובמסלולי לימוד, גישה זו אינה משיגה תוצאות וחמור מכך, נוטה לקבע פערים. "תלמידים המשובצים במסלול נמוך

לדבריה, המסלול העיוני המצומצם נוצר בשנות התשעים כדי לספק מענה לתלמידים מרקע כלכלי-חברתי נמוך שהיו מופנים ברובם לחינוך ללא תעודת בגרות. אמנם מסלול זה העלה את שיעורי הזכאות לבגרות, אך סיכוייהם לרכוש השכלה אקדמית נותרו נמוכים מאוד ולנוכח הקשר בין השכלה לשכר, הכנסתם הממוצעת נמוכה.

ממשרד החינוך נמסר: "מערכת החינוך מציבה שוויון הזדמנויות ומצוינות כיעד מרכזי, ומאפשרת לכל תלמיד ותלמידה לבחור תחום לימודים בהתאם ליכולות, לכישורים ולנטיות האישיות. התחום הטכנולוגי הוא כיום קטר מרכזי של המשק הישראלי, ומיומנויות טכנולוגיות הן מפתח ללימודים גבוהים ולהשתלבות בתעסוקה איכותית. מתוך תפיסה זו, המשרד מרחיב את הנגישות למסלולים ריאליים וטכנולוגיים מתקדמים ומחזק את תחושת המסוגלות של כלל התלמידים. בפריפריה החברתית והגיאוגרפית מופעלות תוכניות האצה ייחודיות. לצד אלו פועלת תוכנית 'סמסטר ראשון כבר בתיכון', בשיתוף האוניברסיטאות, במטרה להעצים את המהלך ולצמצם את הקשר בין מצב סוציאלי-אקונומי לבין אפשרויות הקידום".

את אי-השוויון לדור הבא ומייצרת אותו מחדש. לדבריה, "תלמידים מרקע חזק באים עם כלים להצלחה, משאבים תרבותיים, הורים שיכולים לבוא ולדרוש ויש להם ידע לאיזה מסלולים עדיף כדי להתקבל לאקדמיה".

גם היא טוענת כי יש לבטל את ההקבצות, ללמד בכיתות הטרוגניות קטנות ולאפשר לכל תלמיד להתקדם בקצב שלו ולחזק אותו בשיעורי תגבור. היא צופה כי הבינה המלכותית תסייע ללמידה של כל תלמיד בהתאם לקצב שלו: "אף שמערכת החינוך מייצרת פערים, אפשר גם לצמצם אותם. בהפרדה יש תמיד היררכיה, יש הורים שיוצרים שחשוב להיות בהקבצות גבוהה במתמטיקה, גם אם הילד יתקשה, ויש שלא ייאבקו על זה".

חלוקה לפי מעמדות

"בהקבצות במתמטיקה ואנגלית בחטיבת הביניים ובמסלולים בתיכון החלוקה אינה לגמרי ניטרלית", מוסיף בלנק: "בהקבצות הנמוכות ובמסלולים המקצועיים רוב למעמד הנמוך ובהנדסיים יוקרתיים למעמד הגבוה. מנתבים תלמידים למסלולים שמצמצמים את הסיכויים שלהם".

לימוד שונים. תלמידים שלהוריהם אין השכלה אקדמית, סיכוי נמוך יחסית להיכנס למסלולי לימוד סלקטיביים בתיכון, לרכוש השכלה גבוהה וליהנות משכר גבוה. זאת לעומת ילדים להורים משכילים, שלהם יש יותר סיכוי ללמוד במסלולים סלקטיביים, לרכוש השכלה אקדמית וליהנות משכר גבוה. עם זאת, אחרי רכיב המיגדר, ההסללה בתיכון היא באופן ברור הגורם השני בחשיבותו בגורמים לפערי שכר. כך, בעוד ש-40% מהפער נקבע בשל מגדר, 28% נקבע בשל מסלולי הבגרות.

ההיררכיה שבהפרדה

אלא שהדבר מתבטא גם באחוזי נשירה. הסיכוי של תלמידים שהתמיינו למסלולים הטכנולוגיים והמקצועיים בכיתה ז', גבוה כמעט פי שניים לנשור בהשוואה לתלמידי המסלול העיוני, וסיכויי הנשירה של תלמידי המסלול העיוני גבוהים כמעט פי שניים ביחס לתלמידי המסלול הנדסי.

ד"ר כרמל בלנק מהמרכז האקדמי רופין ומרכז טאוב מציינת על בסיס מחקרה, כי מערכת החינוך משעתקת

סטטוס מקבילים מבית הספר מסר ברור לגבי יכולותיהם הנמוכות. מסר המי תחזק בשל ציפיות נמוכות מהוריהם, דרישות לימודיות נמוכות ולמידה מעטה. התלמידים עשויים לפתח יחס שלילי ללימודים ולבית הספר, ואף דימוי עצמי נמוך. מכאן, הם מפתחים שאיפות נמוכות ורואים עצמם כלא מתאימים ללימודים ברמה גבוהה.

לדבריו, בתי ספר נוטים להציב בהקבצות נמוכות מורים עם פחות ניסיון או ללא הכשרה בתחום, מה שרק מעצים את הפער.

תפקידם של ההורים

במחקרם על ההסללה בחינוך העל יסודי כמנגנון לשימור פערים חברתיים כלכליים, מצאו פרופ' פניגור וד"ר איל בר חיים קשר הדוק בין רקע החברתי להתייחסות למסלולי

ד"ר כרמל בלנק ופרופ' יריב פניגור